

aan de waarheid een valschen ploo, en trachten hun ketting ingang te doen vinden.

Zoo staan de belijders en de belijders van den Christus gestadig bloot aan allerlei soort van gewaar, om door onware voorstellingen verleid te worden, en almeer in hun omgang op geen verschil meer te letten, zoodat hun geloof een privaat iets wordt, waarover ze in den omgang liefst zwijgen. Ze laten het dan toe, dat allerlei geloofsvervalsing in hun huis, in hun verkeer en in hun omgang insluip, en voor wat hun eigen geloof aangaat, zoeken ze heel in 't zwijgen of een enkel maal in een eenzaam gesprek.

Hierdoor wint de wereld de heerschappij in den omgang. De meest afwijkende gesprekken worden regel. Niets, hoe afwijkend ook, schuwt of mijdt men meer, en slechts half fluisterend komt men dan een enkel maal nog op voor zijn eigen geloof. De kinderen volgen dit voorbeeld na. De nog jongeren storen zich aan niets meer. En een ieder ontvangt men in zijn huis, ook al weet men dat hij zijn gezin geestelijk vergiftigt. Zelfs tot in het huwelijk gaat dit door. Men huwt er maar op toe, ook al weet heel de omgeving dat de bruid of bruidegom tegen Christus overstaat.

Volgt men daartegenover nu in eigen gezin den apostolischen regel, om in zaken met een ieder om te gaan, maar in het private huiselijk leven zich zooveel mogelijk tot den omgang met gelijgezinde geloovigen te beperken, dan noemt de wereld dit bekrompen en keurt dit af. En dit nu is natuurlijk, en kan niet anders, doch het pijnlijke hierbij is nu, dat tal van Christenen hierin met de wereld gaan heulen, en er in mee doen om u voor bekrompen uit te maken, zoo ge niet tegen deze eenzijdigheid in den omgang ingaat.

Reeds nu zijn er tal van geloovigen, in wier huis alle andersdenkenden niet alleen worden toegelaten en gezocht, maar die 't u zelfs euveld duiden, zoo ge uw omgang bij voorkeur uitbreidt onder de andersdenkenden.

Gaandeweg neemt dit zelfs nog toe. Men staat er dan wel op om als geloovig man erkend te worden, maar dit moet dan opgevat in zoo ruimen, alles in zich opnemend zin, ten einde juist door de ongeloofigen als een man die uitlokt erkend te worden.

Dit voorbeeld werkt dan vooral op de jongeren op hoogst bedenkelijke wijze. Niet alleen toch, dat men dan zich niet met de geloovigen afzijdig, maar ten slotte schier van de geloovigen afscheidt, om er zijn hoogsten roem in te stellen, dat de ongeloofige wereld, ter wille van uw brede opvatting, met u ophleeft. Ja dan kan dit zelfs zoover gaan, dat men zelfs voelt in een kring van geloovigen niet meer op zijn plaats te zijn, doch bij de alles-toelatenzen thuis te hooren.

Nu was dit in de dagen van de apostelen alleszins begrijpelijk. Men kwam toen uit de heidenwereld, had in die wereld meeleefde, bezat in die wereld zijn familie en vroegere vrienden. Vandaar de pijniging, die ondergang wie plotseling met dit alles breken moest. Er was toen geen sprake van afval, maar van den overgang niet aante-durven.

Thans echter staat 't heel anders. Men komt thans uit de Christenwereld. Men wies op als gedoopte. Men deed belijdenis. En door die belijdenis stond men met eigen overtuiging tegen de wereld niet alleen, maar ook tegen de ketterijen van allerlei aard over. Het kon hier destijds niet anders dan op ontroeven en afval neder komen. En als men dan ziet hoe thans ook in geloovige kringen allerlei voorstanders van vreemde ketterijen worden toegejuicht en er ingehaald, en er bijna niet meer op het in stand houden van eigen belijdenis wordt aangehouden, dan komt 't er feitelijk op neer, dat men de geloovigen, met wie men in belijdenis eens is, bijna in zijn huis niet meer ziet, en juist voor die vreemde, afwijkende, straks heidense gezanten wagenwijd de deur van zijn huis openzet.

Voor de leiders en voorgangers, die hierin toegeven en meedoen, staan hierbij schuldig. Hun voorbeeld moest ten goede werken, en het werkt ten kwade.

Van een niet in zijn huis ontvangende om geloofsverschil is geen sprake meer. Eer wordt het opkomen voor een andere belijdenis interessanter geacht, en het eigen geloof gaat in een verzaakt belijdenis onder.

Reeds zoo ge het nu oplevend bij het ons voorafgaand geslacht vergelijkt, voelt ge, hoe kleurloos en onbeslist het thans alles werd.

Alleen de vervolgeling reddt ons nog van den afval. Zie 't maar aan het Schoolgeding. Daardoor zette de strijd die zich tegen ons keerde, ons geloof nog vaak vast.

Dr. A. K.

Amsterdam, 27 September 1918.

Met bijzondere belangstelling werd ditmaal de Troonrede tegemoet gezien, waarmede de Koningin de zitting der Staten-Generaal openen zou. Er was een nieuw Ministerie opgetreden, en de gewoonte brengt mede, dat zulk een nieuw Ministerie in de Troonrede de groote lijnen aangeeft van het Regeeringsbeleid, dat in de nieuw komende periode zal gevolgd worden. En al sprak het wel vanzelf, dat het pas zoo kort te voren opgetreden Ministerie nog niet in bijzonderheden zijn werkplan ontwikkelen zou, toch mocht verwacht worden, dat de voornaamste punten van het Regeeringsprogramma zouden worden aangegeven. Zonder een vast omlijnd Regeeringsprogramma treedt geen deugdelijk Kabinet op.

Zoowel uit de Troonrede zelf als uit hetgeen de Kabinetformateur bij het debat in de Eerste Kamer gezegd heeft, is dan ook gebleken, welke onderwerpen in de eerste plaats de aandacht der Regeering hebben. En dan stemt het tot niet geringe dankbaarheid, dat daaronder op den voorgrond staat de uitvoering van het nieuwe Artikel 192 der Grondwet, terwijl tegelijk werd toegezegd, dat, in afwachting van een nieuwe Onderwijswet, reeds nu maatregelen zullen worden voorgesteld om den financieelen nood, waarin onze onderwijzers verkeerden, weg te nemen. Ook het feit, dat Onderwijs van het Departement van Binnenlandsche Zaken zal worden losgemaakt en een zelfstandig Departement zal vormen onder leiding van een zoo kundig man als Dr. De Visser, toont wel, hoe het onderwijs in het bijzonder de Regeering ter harte gaat. Van een Ministerie, dat de Christelijken beginselen belijdt, was

trouwens ook niet anders te verwachten. Hoe zwaar in onze dagen de stoffelijke belangen wegen — de Regeering toonde ook daarvoor een open oog te hebben en zegde de onverwijde uitvoering van de wetten-Talma toe, — toch behooren de geestelijke belangen op den voorgrond te staan.

Te meer nu is dit noodig, omdat het droeve feit niet ontkend kan worden, dat de afval van God en de ontkenning onzer natie vooral in de groote steden een steeds bedenkelijker karakter aanneemt. Ook de uitslag van de jongste stembus heeft dit wel op zeer pijnlijke wijze aan het licht gebracht. Niet alleen, dat in onze groote steden het socialisme in getalsterkte alle andere partijen verre overtrof, maar de ontwikkelingslijn wordt steeds verder doorgetrokken, zoodat Amsterdam leerde. Het min of meer tam geworden socialisme van Troelstra werd daar reeds verdrongen door het fel-roode socialisme van de Tribune-mannen. Het revolutionaire en anarchistische element wint blijkbaar onder de arbeidersbevolking aan kracht. Zal tegen dezen wassenden stroom van afval van God en van omwentelingszucht een dam worden opgeworpen, dan kan dit, menscheelikerwijs gesproken, alleen geschieden, doordat de Christelijke School gelegenheid krijgt haar volle kracht te ontplooven. De verwildering en ontkenning van de bevolking onzer groote steden is toch niet voor het minst te wijten aan de neutrale staatsschool met haar staf van socialistische onderwijzers. Op 't platteland, waar de invloed der Kerk nog weleens machtig is, is het berderf, dat de neutrale school onder ons volk gebracht heeft, nog niet zoo scherp in 't licht getreden. Maar in onze groote steden, waar de Kerk schier allen invloed op de bevolking verloor, staat de zaak geheel anders. Hier heeft de ontkennde Staatsschool haar droefste vrucht getoond. En het tegengif ligt alleen in de Christelijke School, die trachten moet niet alleen te behouden wat nog niet geheel afviel, maar ook om te winnen en te werven. De school behoort de toekomst van het volk. En al kan de Regeering de Staatsschool niet geheel afschaffen, ze kan aan het Christelijk onderwijs ook in onze groote steden de levensmiddelen bieden, waardoor het de concurrentie met de openbare school kan opnemen. Wanneer het Ministerie door spoedige en krachtige maatregelen daartoe medewerkt, dan zal het niet alleen den dank van ons Christenvolk verdienen, maar een zegen geweest zijn voor de ontwikkeling van onze natie. Zelfs wagen we de hoop uit te spreken, dat de Regeering niet alleen zorgen zal voor de Christelijke volksschool, maar dat ze haar goede zorgen evenzeer zal uitstrekken tot het Christelijk Middelbaar en het Christelijk Hooger-Onderwijs. De Christelijke volksschool moge haar invloed kunnen doen gelden op de breede lagen der volksmassa, maar wat baat dit, wanneer op de Hoogere Burger-scholen, de Gymnasien en de Universiteiten onze jonge mannen, die straks de elite van ons volk zullen vormen, aan den geest van het ongelooft worden prijsgegeven? Ook hier kan de Regeering niet rechtstreeks ingrijpen, maar wel kan ze door financieelen steun de ontwikkeling van het Christelijk onderwijs bevorderen.

Heeft de belofte die de Regeering in de Troonrede aangaande het onderwijs schonk, ons zoo met dankbaarheid en blijde hoope vervuld, niet minder is ons volk getroffen door de gevoelloze woorden, waarin de Koningin uitsprak, hoe zij meeevoelde en meeleefde met haar volk in deze buitengewone nood, die op ons drukken, en die haar met zorg en smart vervullen. We vergissen ons wel niet, wanneer we daarin een woord beluisteren, dat rechtstreeks uit haar koninklijk hart is opgeweld. En omdat ieder gevoelde, dat dit woord geen conventionele phrase was, maar in zijn soberen eenvoud vertolkte wat in het hart onzer Koningin omging, is het zoo dubbel op prijs gesteld. Het was dezelfde toon, dien Marx in zijn Wilhelmus van Nassauw onzen grootsten Oranjevorst op de lippen heeft gelegd: Oorlof mijn arme schapen, gij zijt in grooten nood, en die zoo diepen weerklink in ons volk gevonden heeft. Er ligt een heerlijke troost voor ons volk in, dat de nazaat van Prins Willem even diep met ons volk medelijdt, nu weer zo bange en zorgelijke tijden voor ons volk leven zijn aangebroken. Een troost ook, dat we weten, dat onze Vorstin niet alleen het lijden van haar volk medeevoelt, maar die nooden ook in het gebed opdraagt aan God Almachtig, zoodat Prins Willem, die zelfs stervende nog bad: O mijn God, heb medelijden met mij en met mijn arme volk.

Een zoek geraakt rapport.

Op vriendelijk verzoek van Dr. de Moor willen we gaarne een onjuistheid verbeteren, die in de door hem en Dr. Renkema verzorgde uitgave van onze Kerkenorde voorkomt en daar op blz. 148 in Bijlage II te vinden is.

De zaak is deze, dat toen op de Synode van 's Gravenhage in 1914 een vraag insynkwam van de Classe Dokkum, wat men te verstaan heeft onder de 'singuliere gaven', waarvan in Art. VIII onzer K. O. wordt gesproken, de Synode besloot op die vraag niet in te gaan, maar de Classis aanbeval kennis te nemen van de uitvoerige bespreking van dit vraagstuk op het Convent der Ned. Geref. Kerken in Rotterdam gehouden in 1887 (Acta blz. 39 en 40) en daarna voortgezet op de voorlooptige Synode van Utrecht 1888 (Acta Deel I blz. 47) benevens van de uiteenzetting van het gevoelen der Synode op last der Synode door Dr. A. Kuiper in de *Heraut* geplaatst. Dr. de Moor en Dr. Renkema, die bij hun uitgave van de Kerkenordening de besluiten onzer Synodes hebben afgedrukt, wilden in een Bijlage een korte resumé geven van wat op deze Synodes aangaande Art. VIII gehandeld was, maar konden in de *Heraut* het rapport van Dr. A. Kuiper niet vinden en meenden, dat deze Synodale last onvervuld was gebleven.

Een ijerig nannuffelaar van de Synodale acta heeft echter ontdekt, dat Dr. A. Kuiper wel degelijk aan den hem opgedragen last voldaan heeft en met hulp van Prof. Rutgers zelfs een zeer uitvoerig rapport over Art. VIII heeft opgesteld, maar dat dit Rapport niet in de *Heraut* is gepubliceerd, doch op de Synode zelf is ingediend, toen deze in het volgend jaar wederom te Utrecht saamkwam. In de Acta der Synode (Art. 169 blz. 108—112) is dit rapport dan ook te vinden, en aangezien de Synode toen aan dit rapport haar goedkeuring heeft gehecht, heeft het zelfs nog meer gezag verkregen.

Voorzover onze lezers de bedoelde uitgave der Kerkenordening in hun bezit hebben, worden zij dus verzocht deze emendatie aan te brengen. Het zoek geraakt rapport is thans teruggevonden, en Dr. Kuiper is daarmede gerehabiliteerd. Nu de zaak nogmaals ter sprake is gebracht, mag echter tevens wel worden gemerkt, dat ook in het genoemde rapport de vraag, wat men onder deze 'singuliere gaven' te verstaan heeft, niet beantwoord wordt en de Synode van 's-Gravenhage door naar dit rapport te verwijzen de Kerken zelfs min of meer op een dwaalspoor gebracht heeft. En al komt het niet zooveel voor, dat iemand in onze tijden volgens Art. VIII predikant wil worden en de Kerken geroepen worden, naar deze 'singuliere gaven' onderzoek te doen, toch kan het zijn nut hebben het juiste licht over deze zaak te doen opgaan.

De Classis Dokkum, die indertijd de vraag inzond, wat met deze singuliere gaven bedoeld was, ging van de onderstelling uit, dat deze singuliere gaven onderscheiden waren van de daarna genoemde gaven van godzaligheid, ootmoedigheid enz. en meende, dat de Kerke, die tot dit onderzoek geroepen waren, naar deze singuliere gaven een afzonderlijk onderzoek hadden in te stellen. De Hollandsche tekst van onze Kerkenorde kon metterdaad tot deze opvatting aanleiding geven, want daar staat, dat de Kerken niemand, die niet gestudeerd heeft, tot het predikantij zullen toelaten, tenzij dat men verzekerd zij van hunne singuliere gaven, godzaligheid, ootmoedigheid, zedigheid, goed verstand en discretie, mitsdien gaven van welsprekendheid. Bij oppervlakkige lezing maakt dit, vooral door de minder juiste interpunctie, den indruk,

Op een schrijven van de Classis Koevorden, waarin verzocht werd, dat van het Curatorium een ernstige drang op de candidaten der Theol. School zou worden uitgeoefend om zich niet aan den dienst van de Kerken te onttrekken, waar zoo tal van vacante Kerken dien dienst begeeren, meenden Curatoren dan ook te moeten antwoorden, dat het bedoeld verschijnsel aan de Theologische School bijna niet voorkomt.

Van meer belang was dan ook de vraag, die Prof. Lindeboom ter sprake bracht, hoe geoordeeld moest worden over het deelnemen van de studenten aan de beweging der Nederlandsche Christen studenten-vereeniging. Prof. Lindeboom zag daarin een gevaar en wilde, dat het oordeel door Curatoren een vorig jaar over deze beweging uitgesproken, in de Handelingen publick zou worden gemaakt. Aan dit voorstel werd voldaan, en zoo blijkt nu, dat Curatoren het deelnemen der studenten aan deze beweging ontraden hebben. Het bericht in de liberale Pers, dat Curatoren aan de studenten verboden hadden lid van de N. C. S. V. te worden, blijkt dus onjuist te zijn.

De financieele toestand der School, om ook daarop nog het oog te vestigen, liet ook dit jaar, dank zij enkele milde giften, die waren ingekomen en de stijgende offertevrijheid der Kerken, niet te wenschen over, niettegenstaande de uitgaven door tractementsverhooging stegen, de renten der Russische effecten uitbleven, de *Basuin* een tekort opleverde en de *Wachter* haar jaarlijksche bijdrage van f 200 achterwege hield. De rekening van ontvangst en uitgave sloot zelfs met een voordeelig saldo van 20.820 gulden, die bij het kapitaal der School gevoegd konden worden. Indien dit doorgaat, zal binnen niet al te langen tijd de School een dergelijk kapitaal bezitten, dat de renten voldoende zullen wezen om de uitgaven te bestrijden en de collecten voor dit doel achterwege kunnen blijven.

Een zoek geraakt rapport.

Op vriendelijk verzoek van Dr. de Moor willen we gaarne een onjuistheid verbeteren, die in de door hem en Dr. Renkema verzorgde uitgave van onze Kerkenorde voorkomt en daar op blz. 148 in Bijlage II te vinden is.

De zaak is deze, dat toen op de Synode van 's Gravenhage in 1914 een vraag insynkwam van de Classe Dokkum, wat men te verstaan heeft onder de 'singuliere gaven', waarvan in Art. VIII onzer K. O. wordt gesproken, de Synode besloot op die vraag niet in te gaan, maar de Classis aanbeval kennis te nemen van de uitvoerige bespreking van dit vraagstuk op het Convent der Ned. Geref. Kerken in Rotterdam gehouden in 1887 (Acta blz. 39 en 40) en daarna voortgezet op de voorlooptige Synode van Utrecht 1888 (Acta Deel I blz. 47) benevens van de uiteenzetting van het gevoelen der Synode op last der Synode door Dr. A. Kuiper in de *Heraut* geplaatst. Dr. de Moor en Dr. Renkema, die bij hun uitgave van de Kerkenordening de besluiten onzer Synodes hebben afgedrukt, wilden in een Bijlage een korte resumé geven van wat op deze Synodes aangaande Art. VIII gehandeld was, maar konden in de *Heraut* het rapport van Dr. A. Kuiper niet vinden en meenden, dat deze Synodale last onvervuld was gebleven.

Een ijerig nannuffelaar van de Synodale acta heeft echter ontdekt, dat Dr. A. Kuiper wel degelijk aan den hem opgedragen last voldaan heeft en met hulp van Prof. Rutgers zelfs een zeer uitvoerig rapport over Art. VIII heeft opgesteld, maar dat dit Rapport niet in de *Heraut* is gepubliceerd, doch op de Synode zelf is ingediend, toen deze in het volgend jaar wederom te Utrecht saamkwam. In de Acta der Synode (Art. 169 blz. 108—112) is dit rapport dan ook te vinden, en aangezien de Synode toen aan dit rapport haar goedkeuring heeft gehecht, heeft het zelfs nog meer gezag verkregen.

Voorzover onze lezers de bedoelde uitgave der Kerkenordening in hun bezit hebben, worden zij dus verzocht deze emendatie aan te brengen. Het zoek geraakt rapport is thans teruggevonden, en Dr. Kuiper is daarmede gerehabiliteerd. Nu de zaak nogmaals ter sprake is gebracht, mag echter tevens wel worden gemerkt, dat ook in het genoemde rapport de vraag, wat men onder deze 'singuliere gaven' te verstaan heeft, niet beantwoord wordt en de Synode van 's-Gravenhage door naar dit rapport te verwijzen de Kerken zelfs min of meer op een dwaalspoor gebracht heeft. En al komt het niet zooveel voor, dat iemand in onze tijden volgens Art. VIII predikant wil worden en de Kerken geroepen worden, naar deze 'singuliere gaven' onderzoek te doen, toch kan het zijn nut hebben het juiste licht over deze zaak te doen opgaan.

De Classis Dokkum, die indertijd de vraag inzond, wat met deze singuliere gaven bedoeld was, ging van de onderstelling uit, dat deze singuliere gaven onderscheiden waren van de daarna genoemde gaven van godzaligheid, ootmoedigheid enz. en meende, dat de Kerke, die tot dit onderzoek geroepen waren, naar deze singuliere gaven een afzonderlijk onderzoek hadden in te stellen. De Hollandsche tekst van onze Kerkenorde kon metterdaad tot deze opvatting aanleiding geven, want daar staat, dat de Kerken niemand, die niet gestudeerd heeft, tot het predikantij zullen toelaten, tenzij dat men verzekerd zij van hunne singuliere gaven, godzaligheid, ootmoedigheid, zedigheid, goed verstand en discretie, mitsdien gaven van welsprekendheid. Bij oppervlakkige lezing maakt dit, vooral door de minder juiste interpunctie, den indruk,

alsof deze singuliere gaven zelfstandig naast de godzaligheid, ootmoed enz. genoemd worden. Intusschen kan er wel geen twijfel over bestaan, dat dit de bedoeling van Artikel VIII niet is en het gravamen van de Classis Dokkum dus feitelijk op een misverstand berustte. Het duidelijkst blijkt dit, wanneer men de oorspronkelijke redactie van dit Artikel, zoodat deze het eerst op de Synode van 1574 is vastgesteld, vergelijkt met de wijzigingen in dit artikel door de Synode van Dordrecht in 1618/19 overgebracht. In de oorspronkelijke redactie stond, dat men alleen diegenen zou toelaten tot het predikantij, in wie deze dingen bevonden werden: ten eerste godzaligheid en ootmoed; ten tweede gaven van welsprekendheid; en ten derde goed verstand en discretie (d.w.z. onderscheidend oordeel). Op deze drie eischen kwam het dus aan. De Synode van Dordrecht 1618/19 die dit Artikel weer in de Kerkenorde opnam, verscherpte het echter, door de bepalingen iets strenger te maken. Zoo voegde zij o.m. de woorden in: *singuliere gaven*, niet alsof daarmee een apart soort gaven bedoeld was naast de reeds vroeger genoemde, maar om te doen uitkomen, dat deze *gaven*, te weten de gaven van godzaligheid en ootmoed, van goed verstand en discretie en de gaven van welsprekendheid, in *singuliere* mate, d.w.z. op buitengewone wijze, moesten aanwezig zijn. De volgende woorden: godzaligheid, ootmoed enz. behielden dus geen nieuwe eischen, maar duiden aan welke *gaven* aanwezig moeten zijn, wilde men zoo iemand tot het predikantij toelaten. In de zeer nauwkeurige vertaling van Artikel VIII, die naar de Latijnsche redactie gemaakt is en wel van de hand van Prof. Rutgers afkomstig is, en die men in het genoemde rapport (Acta V. S. Utrecht 1889 2e gedeelte blz. 109) vindt, wordt de zin dan ook zeer juist aldus weergegeven: 'Schoolmeesters, lieden van ambacht of anderen, die niet op de scholen gestudeerd hebben, zullen niet tot den Dienst des Woords bevorderd worden, tenzij zij zekere kennis bezitten omtrent hunne singuliere gaven: te weten hun godzaligheid, ootmoedigheid, goed bevatingsvermogen, onderscheidend oordeel en ook omtrent hunne welbespraaktheid'. In zooverre ligt in de verwijzing naar dit rapport dus wel een antwoord op de vraag van de Classis Dokkum. Maar de Synode had de vraag eenvoudiger kunnen beantwoorden, door de Classis er op te wijzen, dat zij van een onjuiste onderstelling uitgeing, aangezien deze singuliere gaven niet onderscheiden zijn van de ootmoedigheid, godzaligheid, enz., maar juist daarin bestaan. Het zou wel goed wezen, om dit misverstand ook verder te voorkomen, dat bij een nieuwe uitgave van de Kerkenordening de interpunctie van dit Artikel gewijzigd werd en achter singuliere gaven geen komma, maar een dubbele punt werd geplaatst. De bedoeling zou dan duidelijk genoeg in 't oog springen.

Predikatiën voor loesdiensten.

Men vraagt ons, of er ook kerkrechtelijk bezwaar tegen bestaat, dat bij de loesdiensten in onze Kerken gebruik wordt gemaakt van predikatiën, die door predikanten in de Hervormde Kerk zijn geschreven, wanneer deze predikanten van Gereformeerde belijdenis zijn?

Wanneer hiermede bedoeld wordt, of hetzij door een artikel in onze Kerkenorde, hetzij door een besluit onzer Generale Synoden, het voorlezen van zulke predikatiën van predikanten uit een andere Kerk verboden is, dan moet deze vraag natuurlijk ontkennend beantwoord worden.

Maar al is iets kerkrechtelijk niet verboden, daaruit volgt nog niet, dat een Kerkeraad daarom wijs of goed zou doen met zulke predikatiën voor te lezen. De vraag is niet in de eerste plaats of iets kerkrechtelijk goetoorloofd is, maar of het in het profijt der gemeente is.

En dan meenen we, dat het gebruikmaken van zulke predikatiën voor den loesdienst in onze Kerken zeker geen aanbeveling verdient, maar veel eer beslist te ontraden is.

Was er gebrek aan goede predikatiën door onze eigen predikanten geschreven, dan zou er voor een Kerkeraad misschien reden wezen om leentjebaan bij de predikanten der Hervormde Kerk te spelen. Dit is echter niet zoo. Om van verschillende uitnemende preekbundels te zwijgen, door onze predikanten uitgegeven, behoeven we alleen maar te wijzen op de uitgave van 'Menigerlei genade', waardoor geregeld in de behoefde onzer vacante Kerken wordt voorzien. Waar de eigen hof zoo kostelijke vruchten oplevert, behoeft men niet in buurman's hof om hulp te zoeken. Men zou daarmee een testimonium paupertatis, een getuigenis van armoede, aan onze Kerken geven, dat zij niet verdiend hebben.

Hierbij komt in de tweede plaats, dat al zijn er onder deze predikatiën door de Hervormde predikanten van Gereformeerde belijdenis in het licht gegeven, ook uitnemende, er evenzo onder gevonden worden, vooral onder een zekere categorie van Gereformeerden geleefd, die veel meer door allegoriseerende tekstverklaring en valsche mystiek dan door dege Schriftverklaring en gezonde toepassing uitmunten. Of een Kerkeraad in een vacante gemeente nu altoos in staat is hier kof van koren te onderscheiden, meenen we te moeten betwijfelen. Ook in onze eigen Kerken zijn er stroomingen die dezen zielelijken kant wel op willen gaan. Daarom is het veel beter, dat de Kerkeraden zich houden aan de predikatiën door onze predikanten uitgegeven. Ze hebben dan waarborg, dat ze een gezonde en degelijke predikatie aan de gemeente voorlezen. Het keuren van

een predikatie is niet het werk van elken kerkeraad.

En daarbij komt in de derde plaats, dat door het laten voorlezen van zulke een predikatie, waarvan dan allicht bekend wordt, dat zij van een Hervormden predikant afkomstig is, het beaef verzwakt wordt van den scheldsmuur, die ons van de Hervormde Kerk scheidt. Een eenvoudig gemeentelid, die in den loesdienst een predikatie van een Hervormd predikant hoort voorlezen, zal meenen gaan, dat het dan toch ook zoo erg niet is, naar zulk een Gereformeerde predikant in de Hervormde Kerk zelf eens te gaan luisteren. Indien de Kerkeraad die predikatie zóó uitnemend vindt, dat hij haar met voorbijgaan van de predikatiën door onze eigen predikanten geschreven, aan de gemeente laat voorlezen, waarom zou men dan niet even goed zulk een predikatie mogen be-luisteren van de lippen van dezen predikant zelf?

Dienstweigering.

Toen we onze artikelen schreven, waarin we opkwamen tegen het beroep dat de antimilitaristen deden op het bekende woord van den Heere Jezus in de Bergrede, dat men den boze niet mag wederstaan, haalden we met instemming aan hetgeen zoowel door Prof. Bavinck als door Dr. De Moor in de *Serie Schild en Pijl* over dit zelfde onderwerp verschenen was.

Men merkt ons op, dat ook Dr. Wisse dit onderwerp behandeld heeft in de brochure 'Dienstweigering', bij de Gebr. Den Hertog te Utrecht in het licht verschenen. Bedoelde brochure was niet in ons bezit en daardoor was ze onze aandacht ontgaan. Nu we van den inhoud kennis genomen hebben, willen we gaarne dit onwillekeurig verzuim herstellen. Dr. Wisse heeft op de hem eigen wijze met beslistheid en toch met zachtmoedigheid deze dienstweigeraars terecht gewezen, en het feit, dat reeds een derde druk van deze brochure noodig bleek, toont wel, dat zijn betoog ingang vindt.

De uitgaven der dictaten van Prof. Rutgers.

Met groote ingenomenheid is door ons de uitgave van de dictaten van Prof. Rutgers over de Kerkenorde begroet. De wijze waarop Dr. de Jong deze dictaten had bewerkt, verdiende allen lof. Wel bezaten tal van leerlingen van Prof. Rutgers deze dictaten in handschrift en waren er ook kopieën van gemaakt, maar voor het groote publiek waren deze dictaten toch niet verkrijgbaar. En hoe dictaten door het overschrijven lijden, weet ieder deskundige. Het was ons daarom een oorzaak van oprechte blijdschap, dat Dr. de Jong zich de moeite had gegeven om deze dictaten voor de pers gereed te maken en daardoor een zoo kostbaar deel van de erfenis van Prof. Rutgers voor ondergang te bewaren.

Alleen lieden we de Kerkeraden aan, deze dictaten met eenige voorzichtigheid te gebruiken, omdat Prof. Rutgers zelf ze nog niet voor publicering gereed gemaakt had.

Deze waarschuwing schijnt door sommigen aldus te zijn opgevat, alsof we het aanschaffen van dit werk ontieden en daardoor aan de uitgave schade te hebben gedaan. Gaarne verklaren we daarom, dat dit geenszins onze bedoeling was. We zouden het zeer betreuren, wanneer door gebrek aan belangstelling Dr. de Jong dezen arbeid zou moeten staken. Er schuilt in deze dictaten een schat van kerkrechtelijke studie, die voor ieder diegenen is om de Kerk te regeren, zoowel voor predikanten als voor onderlingen, van groot nut kan wezen. We bevelen daarom deze uitgave nogmaals van harte aan onze lezers aan en hopen, dat door intekening op ruime schaal de voortzetting van dezen arbeid verzekerd zal worden. Indien elke Kerkeraad één exemplaar bestelt, dan bezit men een uitnemende handleiding bij de toepassing der Kerkenorde en zal de uitgave zeker kunnen doorgaan.

Dr. H. H. K.

Leestafel.

1. Het September-Nr. van *Stemmen des Tijds* Maandschrift voor Christendom en Cultuur, uitgever G. J. A. Ruys te Utrecht, opent met: DE ONTPANNINGSGELEUZE IN DE OPENBARE BIBLIOTHEEK door Dr. J. A. VAN DER HAKE. Dr. E. L. SMIT geeft er het IIe stuk van zijn studie: DE OUD-CHRISTELIJKE OPSCHRIFTEN EN HUNNE GODSDIENSTIGE BETEKENIS. O. RUYSEN het VIIe van zijn novelle GEVOEDEN en Dr. P. W. J. VAN DEN BERG schrijft er over: DE HERVOORMERS EN DE ZONDAG. Na voort te hebben gesteld: 'Hoe dachten Luther, Calvijn en de Nederlandsche Hervormers over den Zondag?' waarin bestaat het eigenaardige van hun opvatting, waarin wijkt die af van de Roomsche, en hoever hebben de Protestante Kerken de door hen gegeven beginselen aangenomen en verder ontwikkeld?' wijkt de schrijver er op, dat die vragen eerst voor beantwoording vatbaar zijn, 'wanneer vaststaat wat de algemeene meening was in die dagen waarin de Hervormers optraden, m.a.w. wat de Roomsche Kerk leerde over dit punt in het begin der 16e eeuw.'

Na dit te hebben uiteengezet, komt hij dan tot zijn eigenlijke onderwerp. Als resultaat stelt hij: 'Zoo is bij de Reformatorien overal de heiliging van dien dag de groote hoofdzaak. Wat die heiliging verhindert, de verkondiging en het hooren van Gods Woord belemmert, is verkeerd en moet bestreden worden.'

'Daar is ook het punt waar voor ons het verband met hun leer voor onzen tijd weer wordt gezocht. Bij alle vrijheid van wettische haar-kloven, en vrijuit van het individuele geweten wordt de eisch der heiliging van den rustdag met kracht gesteld. De Sociale eisch der Zondagsrust als natuurlijke zondakelijkheid en

omst...
2. A...
van J...
stel v...
KUNDE...
Op...
met tij...
De...
vrijzint...
met G...
democr...
partij...
lutooa...
als Ait...
In o...
laatste...
10. V...
wikkel...
tot en...
20...
vormin...
zal zij...
hervon...
raadwe...
ganisa...
Ontwer...
1918...
te sche...
30...
bij de...
200 n...
lijnen...
den do...
inricht...
achte d...
en vrij...
de gro...
eigen l...
Het...
in des...
door d...
n A...
bracht...
In n...
te Die...
Da. H...
en in l...
drecht...
5. H...
Tijdsch...
gave v...
bevat...
DE PR...
KUNDE...
OF ZIT...
titel l...
te Ait...
zoek v...
J. S. v...
op te...
die Sch...
over R...
daan...
Er v...
zegd, d...
beelden...
seert, l...
aan he...
de ph...
opvoed...
ware t...
bestude...
opvoed...
delen e...
een re...
hulpen...
paedago...
overwa...
tig-aan...
tevens...
verdwij...
ouzer...
Christi...
enigzins...
studie...
gedaan...
60. I...
THROLO...
BOSCH...
PROF...
ZIJNEN...
VYN DO...
In de...
doe ge...
1917 in...
ging va...
komend...
afgedruk...
advies...
Prof...
Nr. het...
VELINK...
Rullman...
70. N...
tisch M...
geord...
Wolters...
In de...
J. VAN...
VAN DE...
Een AM...
A. VAN...
N. T...
tekening

elken
ats, dat
lk een
bekend
en pre-
erzwaft
ns van
vondig
en een
edikant
dat het
ar zulk
e Her-
istoren.
de zóó
oorbij-
eigen
meente
n niet
en be-
dikant

waarin
de de
ekende
ngrede,
rstaan,
etgeven
or Dr.
over

Wisse
ochure
Hertog

is bezit
gaan.
nomen
keurig
op de
a toch
gersaars
ds een
bleek,
nd.

ran

or ons
Prof
et. De
ctaten
el be-
utgers
en er
or het
toch
door
des-
vraagk
Jong
deze
naken
el van
under-

aan,
gheld
elf ze
l ge-

nigen
aan-
daar-
binnen
i, dat
We
door
Jong
chuilt
chte-
en is
redit-
nut
e uit-
exers
op
lezen
elke
berit
ij de
uit-

K.

Tijd
uit-
met:
e nu
Da.
ndie:
onne
Vie
W. J.
vor-
binnen
n de
dag
op-
sche,
n de
a en
op-
vati-
ene
vor-
Kerk
uw."
dan
stelt
heil-
Wat
het
eerd

omnibare voorwaarde van de mogelijkheid der beiling blijft daarbij allen nadruk behouden".

2. Aftewering 5 van SCHILDE EN PUY, uitgave van J. H. Kok te Kampen, bracht ons een opstel van den Oud-Minister COLIJN over STAATSKUNDIGE HERVOORINGEN IN NEDERLANDSCH-INDIË.

Op p. 6 onderscheidt de auteur in verband met zijn onderwerp twee richtingen.

De eerste, die ten onzent vooral door de vrijzinnigen vertegenwoordigd wordt, zou men met Groen van Prinsterer, als *revolutieair-democratisch*; de andere, door de historische partijen ten onzent en vooral door de antirevolutionairen, gerepresenteerde richting daarentegen als *historisch democratisch* kunnen kenschetsen.

In overeenstemming met de beginselen dezer laatste richting, biedt de brochure een schets:

10. Van den grondslag en de historische ontwikkeling van Nederland's verhouding tot Indië tot en met het Regeeringsreglement van 1854.

20. Van de oorzaken, die den stoet tot hervorming gaven; van den toestand, zoals deze zal zijn wanneer, naast de reeds doorgevoerde hervormingen — Decentralisatie 1903; Volksraadwet 1916 — ook de thans vastgestelde reorganisatie haar beslag zou hebben gekregen; — Ontwerp Bestuursvervoering op Java en Madoera 1918 —, en van de te verwachten werking der te scheppen organen; om ten slotte

30. Te onderzoeken of deze werking tot het bij de hervormingen beoogde doel zal leiden, en zoo niet, op welke andere wijze de historische lijnen der bestuursorganisatie dan moeten worden doorgetrokken, om te geraken tot een Staatsinrichting, die — eisch en kenmerk van elke echte democratie, — de grootst mogelijke kracht en vrijheid van het Centraal bewind plaatst aan de grootst denkbare mate van soevereiniteit in eigen kring.

Het zoo rijk en ingewikkeld onderwerp wordt in deze brochure van nog geen 46 bladzijden door den heer COLIJN klaar en duidelijk belicht.

4. n Andere Christelijke brochuresreeks, ONS ARSENAAL Zutphen, J. B. van Brink & Co. bracht in de vacatie-maanden een drietal Nrs.

In no. 9 bespreekt Dr. H. G. VAN DEN BRINK te Dieren, HET LEVEN DES HEILS; in No. 10 Dr. H. BOUMAN te Kampen, HET BAPTISME, en in No. 11 Dr. H. A. MUNIK JR. te Barendrecht, DE EVANGELISCHE BROEDERGEESTELIJKHEID.

5. Het September Nr. van PAKDAGGONGE TIJDSCHRIFT voor het Christelijk onderwijs, uitgave van de N. V. de Standaard te Amsterdam, bevat tusschen A. J. CALLEBIE'S GEFLEN UIT DE PRAKTIJK VAN HET ONDERWIJS AAN ZWAKZINNIGE KINDEREN en T. V. D. K'S. HET RECHT OP ZITTEN, een ingezonden stuk van S. met den titel: INTERNATIONALE SCHOOL VOOR WISBEWEGTE TE AMERSFOORT. In dit laatste is aan het verzoek van het correspondentiebureau van de J. S. V. W. TE AMERSFOORT, om in het P. T. op te nemen het verslag der voordrachten in die School gehouden door Dr. BONTERAKKER over REORGANISATIE VAN HET ONDERWIJS, voldaan.

Er wordt echter in dit ingezonden stuk gezegd, dat de Redactie van P. T. met de denkbeelden in dit verslag aangeduid niet sympathiseert. En het ingezonden stuk heeft dan ook aan het slot deze woorden: „Wij meenen, dat de filosofische denkbeelden, die aan deze opvoedingsmiddelen ten grondslag liggen, de ware niet kunnen zijn. Van het instituut tot bestudeering der vraagstukken van onderwijs en opvoeding, met gebruikmaking van de hulpmiddelen en methoden der moderne wetenschap op een religieus-wijzegeest-aesthetischen grondslag, hebben wij voor de bevordering der Christelijke paedagogiek geen rechte verwachting. Naar onze overtuiging zal bij dezen grondslag het wijsgeert-aesthetische religieuze opklimmen en daarmee tevens het fundamentele uit het fundament doen verdwijnen. Liever vestigen wij de aandacht onzer lezers nog eens op de Vereniging van Christelijke paedagogiek. Laat men deze Vereniging meer steunen, dan kan er voor de studie der Christelijke paedagogiek iets goeds gedaan worden".

60. Het September Nr. van GEREFORMEERD THEOLOGISCH TIJDSCHRIFT, uitgave van E. J. BOSCH JR., Baarn opent met een bijdrage van PROF. L. LINDENBOOM te Kampen getiteld: „IN ZIJNEN DOOD BEGRAVEN" of „MET HEM BEGRAVEN DOOR DEN DOOP IN DEN DOOP".

In deze bijdrage bespreekt de hoogleraar nog eens zijn bij de Synode te ROTTERDAM in 1917 ingediende graven tegen de samenvoeging van „begraven" en „in Zijnen doop", voorkomend in het gebied bij den Doop. Daarbij is afgedrukt zijn toelichting op dit graven, het advies der Commissie en de uitspraak der Synode.

PROF. DR. A. G. HONIG bespreekt in ditzelfde Nr. het onlangs verschenen te deel van Dr. G. VELINKA'S CHRISTELIJKE DOGMATIEK. Dr. J. C. Rullmann geeft er zijn Kronic.

70. NIEUWE THEOLOGISCHE STUDIËN, Praktisch Maandchrift voor Godgeleerdheid geregeerd door Dr. A. VAN VELDHUIZEN, J. B. Wolters — Groningen, den Haag 1918.

In de 7e Aftewering van den 1en Jaargang: J. VAN WAGENINGEN: ALGEMEENE PSYCHOLOGIE VAN DE VROUW BIJ DE GRIEKEN; M. VAN RHJN; EN AMERIKAANSCH BOK VAN WESSEL GANSFORT. A. VAN VELDHUIZEN. DE DENKEN VAN HET N. T. (Bespreking van nieuwe werken in betrekking tot het N. T.)

G.

Uit de Pers.

In het Noord-Hollandsch Kerkblad geeft Dr. Impeta de volgende casuïstie over Boeken:

„n Goed boek is 'n goed vriend, 'n Slecht boek is 'n gevaarlijk vijand. Kwade samensprekingen bederven goede zeden. Verkeerde literatuur heeft al menigen gebracht op verkeerde paden, den weg gebaand tot 't bedrijven van allerlei zonden, als twijfelachtig, ongelovigheid, onverschilligheid, spottigheid; 'n Icht-achten van wat God van ons eischt dat we zwaar-ochten zullen als openbaring van Zijn heiligen wil in zake heel onzen handel en wandel; een onverschillig verwerpen van het verbod, dat aan onze voorhoofden betekend en bezegeld is door den Heiligen Doop.

En viel de vijand nu altijd maar aan met open vizier, dan konden we hem licht onderkennen. Maar meentstijds wordt 't vizier gesloten; wordt 't eigenlijk gelaat verborgen achter een masker; verheft de slang niet den kop met nijdig sissen in moordzuchtigheid, maar schuilt de adder onder 't gras. Haar beet is evenwel dooddelijk.

Goede boeken zijn echter goede vrienden en veilige gidsen. Een goed boek is 't waard, hoog gewaardeerd te worden.

In een goed boek geeft de schrijver 't beste wat hij in dien tijd, waarin hij 't schrijft, te geven heeft. Hij besiet zijn wereld, mikroskosmos, de wereld in 't klein waarmee hij in aanraking komt. Hij bestudeert de menschen, hun zeden en gewoonten, hun doen en laten, hun deugden en fouten, hun hoogen geestesleed en hun bekrompen kleinzieligheid.

Hij dringt zooveel mogelijk door tot achter 't uiterlijk waarnaembaar; hij werpt 't dieplood uit in de wateren van het innerlijk zielbeweeg; hij

speurt na, rooveel hij kan, de vaak wonderse gangen hunner gedachten, de geheime roerselen hunner harten. Hij kan dan doen zoo hij de daartoe noodige bekwaamheid van God heeft ontvangen en hij de studie en stekunde en veelvuldige oefening niet heeft vermaad.

En dan gaat hij aan 't werk. Ten deele beeldt hij de werkelijkheid uit; ten deele laat hij zijn verbeelding vrij spel in 't schenken van niet-werkelijk en werkelijk-mogelijk mag heeten; want zoo alleen overschrijdt hij niet de grens, aan het geoorloofde van het der-verbeelding-vrij-spel-laten gesteld.

En nu besiet hij als Christelijk schrijver de menschen en de dingen bij het licht der H. Schrift en legt allen en alles den maatstaf aan van den daarin ons openbaardende wille Gods. Zoo werkt hij; zoo schetst hij; zoo laat hij zijn personen optreden, sprekende en handelende; zoo laat hij aan onze oogen voorbijgaan de afwikkeling der gebeurtenissen, die hij ons voor de oogen tooveren wil.

Daarbij behoort zijn boek voltrekt niet een tendens-geschrift te zijn om toch een doel te hebben; al dat wij mooi zullen achten en mooi zullen noemen datgene wat de schrijver ons — lang niet altijd zelf mooi noemt; — dan werd zijn boek veel te roedersend, d. i. vervelend, maar ons zoo voor oogen stelt dat wij innerlijk-ontroerd worden door de schoonheid van het met dichtelijke visie ons voorgeleekende en met vaardige pen verhaalde; en dat we zullen afkeuren, met hem, wat de schrijver ons schetst als niet-goed, niet-waar, niet-schoon.

De leuze: „De kunst om de kunst" kan daarbij de onze niet zijn. Ware deze leuze, door velen opgegeven, te aanvaarden, dan zou elk boek zijn te loven, dat door vormschoonheid 'n kunstgevoel moest heeten, maar naar zijn inhoud zich niet bekommerde om de vraag of, wat schoon beschreven werd, in schoone taal, ook soms in zedelijk opzicht verdelijfelijk was; of ook, geleid op de weegschaal der waarheid, ten eenenmale zonk beneden peil.

De goede kan zich hopen in een kleed van licht, maar doet zij het, dan dreigt van hare zijde het grootst gevaar.

Het goede — het ware — het schoone; zieldaar een drievoudig snoer, dat niet licht mag worden verbroken.

Houdt een Christelijk schrijver zich aan dit beginsel; plaatst hij zich op 't standpunt hierboven in korte trekken aangegeven; heeft hij talent van God ontvangen, van Wien nederdalen alle goede gaven; talent om te zien met de oogen open, wat reeds is 'n groote kunst, die lang niet allen in beoefening brengen; talent om te begrijpen; talent om te waarden; talent om 't te kunnen zeggen; talent om uit te beelden; om te verklaren de juiste gedachte in het juiste woord; heit hij de gave van te kunnen onderscheiden, affien, keuren aan te durven en aan te kunnen het groote en machtige; daarenboven naar voren te brengen het kleine, reine, fijne; weet hij te strooien met goedpoeder, zoo dat het er niet zal te dik opleggen, en toch 't geheel bekoort door den glans waarin 't blinkt; weet hij aan den hemelhoog, die zich over 't door hem in beeld gebrachte weilt, sterren te doen schitteren, bij wier licht er liefst ook enkele gevonden worden van de eerste grootte; bovenal, doet hij alles, als schrijver-dichter bij Gods gade, baden in den gloed, die uitstraalt uit de Zonne der gerechtigheid Jesus Christus — dan kan er van zijn boek 'n geweldige invloed uitgaan ten goede; dan kan 't gurend werken en een impuls geven, als middel in de hand des Geestes, om voort te leiden in of terug te brengen tot de goede richting. Dr. Kuypert in zijn „Confidentieel" schrift zoodanige uitwerking op zichzelf aan het beroemde boek „De erfgenamen van Redcliffe" toe.

Maar al mikt een schrijver bescheiden-laag, toch kan zijn goed boek ons zijn als een goed vriend, die ons een eindweegs vergezelt bij ons voortwandelen op den levensweg en wiens gezelschap ons vreugde geeft.

De zonde knaagt aan ons geestelijk bestaan. De Duivel is leeg — seide eens iemand eigenaardig — vandaar zijn vrachtricht.

Maar bij Christus is de Middelaarsvolheid. In Zijn Woord wordt die ons aangeboden.

Al wat nu goed en waar en schoon is, gegrond op de Schriften, geeft ons voordeel.

Ook goede boeken reiken op hunne wijze zielevoedsel uit. Ze zijn in elk geval als de regen-droppelen en zonnestralen, om te doen rijpen de vruchten des Geestes.

En als zóódanig zijn ze ons lief.

C. N. I.

Officiële Berichten.

Vrije Universiteit.

Men schrijft ons uit Friesland:

Laat men toch voortvaren met de persoonlijke propaganda. Spreken is goed, maar handelen is beter. Op tal van plaatsen in Friesland (Zuidelijk deel) heeft men een goede propaganda gedreven en met veel succes. Zal dit blijvend succes zijn; dan moet de agent ter plaatse niet op de „sluieren" blijven rusten, maar stel, er is een broeder die, bij zulk een bezoek toegetreden, soms later op zijn goede voornemen terugkomt, dan moet de agent zulk een broeder bezoeken.

Ik ben nu meer dan 25 jaren agent of correspondent van verschillende verenigingen en heb die gedragslijn steeds gevolgd, en ik kan mij maar één geval herinneren, dat ik een contribuant verloor om andere oorzaken dan maatschappelijke achteruitgang, verhuizing of overlijden.

Bij vele broeders is er soms bezwaar om te werken, omdat de tijdsomstandigheden minder gunstig zijn.

Men bedenke echter, vóór dit bezwaar tot stilstand zou leiden, dat zij die vóór de ongunstige tijdsomstandigheden al lid of begunstiger waren, dit blijven.

Nu kan het zijn, dat voor sommige vrienden verhooging van contributie niet gemakkelijk gaat, maar zonder vermeerdering van inkomsten gaat het bij de Vrije Universiteit in 't geheel niet. Immers de uitgaven voor de Vrije Universiteit zijn door de omstandigheden belangrijk toegenomen. Ook zij heeft een duurtloes dringend noodig.

Kort verslag van de vergadering der Classis Leeuwarden op 17 Juli 1918.

1. Ds. Gerber opent als Praeses der roepende kerk de vergadering.

Hij laat zingen Ps. 36:2, leest Ps. 36:6 en gaat voort in gebed.

2. De credentia-brieven worden nagezien door Dr. Veltenaar en br. Lettinga. Al de kerken zijn wettelijk vertegenwoordigd.

3. In het moderamen nemen zitting Ds. Gerber, als praeses, Dr. van Es, als assessor en Ds. Hangelbroek, als scriba.

4. De praeses spreekt zijn bijdschap uit, dat Dr. Veltenaar voor twee; Ds. Kreijl voor één heroeepd benadikte, hij wenscht de kerk van Leeuwarden geluk, dat de Heere Ds. v. d. Munnik weer in haar midden terug bracht en dat zij weldra een 3den dienaar des Woords zal ontvangen, terwijl hij zitting geeft aan het leedwezen over het a.s. vertrek van Ds. Ingwersen.

5. De notulen der vorige vergadering worden gelezen en vastgesteld.

6. Ingekomen stukken:

a. een schrijven namens de Partic. Synode, vergezeld van de copie eener missive der Generale Synode, waarin op zorgvuldige bewaring der kerkelijke archieven wordt aangedrongen.

De vergadering besluit hierover te handelen bij 't verslag van de afgevaardigden naar de Part. Synode.

b. een schrijven namens de deputaten der Generale Synode tot verbetering der predikants-tractementen. De daarin gestelde vragen zullen worden beantwoord.

7. Ds. Kreijl brengt verslag uit over de gehouden Part. Synode. In verband met dit rapport besluit de classis:

a. aan de kerkraden ter overweging aan te bevelen: 't advies der Part. Synode, door haar genomen op voorstel van de Commissie tot verbetering der Predikants-tractementen, dat het minimum tractement behoort te worden vastgesteld op f1600 plus een kindertoeslag van f 50 per kind, plus vrije woning en vrijstelling van alle belastingen, voor zoover die voortvloeden uit het inkomen aan het ambt verbonden, verhoogd met een duurtloes toelag van minstens 12 pCt. De classis hoopt op de e.v. vergadering hierover nader te handelen.

b. de kerkraden aan te bevelen 't feit wel te willen herdenken, dat het straks 300 jaren zal zijn geleden, dat de Generale Synode van Dordrecht werd gehouden, en

c. aan de kerk van Leeuwarden te verzoeken in overweging te nemen, 't Classicaal archief te ordenen en diensgaande nadere voorstellen te doen.

8. Ds. Doornbos brengt rapport uit over de gehouden Zondings-Synode. In verband daarmee doet de Classis-Zondingsdeputaat, Ds. v. d. Munnik, de mededeeling,

dat het gewone quotum voor 't volgende jaar zal moeten worden bijgedragen,

dat vrijwillige bijdragen voor de Zending zeer welkom zullen zijn,

en dat de kerken verzocht zullen worden in overweging te nemen, tot een hoe hoog bedrag zij, met het oog op een 2den missionairen dienaar des Woords, hun vaste bijdragen zouden willen en kunnen verhoogen. Wanneer het tegenwoordige quotum met ongeveer een derde wordt verhoogd, zou het daarvoor noodige bedrag zijn gevonden.

9. Over de gehouden kerkvisitatie wordt rapport uitgebracht door de dienaren des Woords: Ingwersen en Hangelbroek. Deze rapporten geven aanleiding tot het benoemen eener commissie, bestaande uit Dr. van Es en Ds. Gerber, Meyer en Hangelbroek, tot het instellen van een onderzoek, hoe de arbeid der evangelisten binnen 't ressort der classis zou kunnen worden geregeld en bevorderd.

10. Financieel rapporten worden uitgebracht:

a. door den classicaal quaestor. De inkomsten bedroegen f 420.97, de uitgaven f 397.56, 't batig saldo f 23.41.

b. door den deputaat voor Art. 13 K.O. De door hem aangeboden begroting tot een bedrag van f 900.— wordt goedgekeurd.

c. door den deputaat voor Hulpbeh. Kerken. Deze sloot met een batig saldo van f 179.394. De door den deputaat voor de Theol. School. De opbrengst der collecten bedroeg f 541.084, de contributie f 351.50 en de giften f 33.75. Na aftrek van gemaakte kosten werd afgedragen f 924.864.

d. door den deputaat voor de Theol. Fac. der Vr. Universiteit. De collecten bedroegen f 579.204.

f. door den deputaat voor de Zending onder de Joden. Bijeen werd gebracht f 320.70.

g. door den deputaat voor den arbeid in Rijn-Pruisen. Het totaal der giften bedroeg f 38.50.

h. door den deputaat voor de kaa voor Hulpbehoefende Studenten. 't Geheel der collecten was f 220.574.

i. door den deputaat voor den evangelisatie-arbeid in N. Brabant en Limburg. Door hem werd een collecte voor dit doel ontvangen van de kerk van Huizum, groot f 16.46.

De boeken van al deze deputaten worden nagezien en in orde bevonden, en zij onder dankzegging ontfangen van hun beheer.

11. De kerk van Berlikum vraagt een consultant. Ds. Meijer van Beelgem wordt daarvoor aangewezen.

12. In plaats van Ds. Ingwersen wordt Ds. Meijer van Beelgem benoemd tot deputaat voor de Theol. Fac. der Vrije Universiteit.

13. 't Onderzoek naar Art. 41 K.O. levert geen bijzondereheden op.

14. De vacature-diensten worden als volgt geregeld:

4 Augustus Wartena, Ds. Meijer; Eernewoude Ds. Ingwersen; Hijaard Ds. v. d. Munnik; 1 September Wartena, Ds. Kreijl; Eernewoude Dr. van Es; Hijaard Ds. Karssen; Dronrijp Dr. Veltenaar; 6 October Ds. Hangelbroek; Eernewoude Ds. Karssen; Hijaard Ds. Gerber; Dronrijp Dr. van Es.

15. Als roepende kerk voor de e.k. classis, vergadering op 16 October wordt aangewezen die van Suawoude.

16. De korte notulen worden gelezen en goedgekeurd.

17. De praeses richt een hartelijk woord van afscheid tot Ds. Ingwersen bij zijn vertrek uit de Classis. De vergadering zingt hem toe Ps. 134:3. Ds. Ingwersen zegt den praeses dank voor zijn vriendelijk woord, voor 't goede in de classis genoten en bidt al den broeders 'n Heeren zegen toe. Op verzoek van den praeses gaat hij in dankzegging voor.

Op last der Classis
H. HANGELBROEK, h.t. Scriba.

Buitenland.

Duitsland. Dr. Lahusen is benoemd tot vice-president van den Evangelischen Opperkerkeraad der Pruisische landkerk. Deze benoeming heeft in positieve kringen ontroering gewekt. Als Generaal-Superintendent van Berlijn sprak hij in 1912, toen er strijd was over de vraag of de dienaren des Woords zich gebonden moesten achten aan de Apostolische geloofsbelijdenis, uit, dat voor hem niet de hoofdzak was de objectieve inhoud der geloofsbelijdenis, maar het subjectief geloof. Hij verhiinderde in 1913/14, dat de gelovige minderheden van eenige Berlijnsche gemeenten zich zeiven zouden helpen door het organiseren van godsdienst-oefeningen door geloovige predikanten.

Op een der laatste vergaderingen van de Berlijnsche „Stadt-Synode" wilde hij de tegenstelling tusschen „positieve" en „liberaal" laten verdwijnen door een soort van politieverbod om deze qualitatieve te gebruiken. Ook meende hij dat de Opperkerkeraad er voor zorgen moest, dat de linkerzijde haar eisch, dat in nieuw gevormde gemeenten liberale predikanten zouden benoemen worden, ingewijld zag. Zijn streven is dus: de uitwendige organisatie der landkerk, ten koste van haar karakter van belijdenkerk, te handhaven. Zijn leus is: het is beter bruggen te slaan dan grachten te graven. Men gaat, als

de richting van Dr. Lahusen gevolgd wordt met de kerk denzelfden weg op, als dien in welken de staat geleid is toen Von Bethmann Hollweg Rijkskanselier was.

Daarom is het in dezen tijd een treurig teken des tijds, dat een man als Lahusen tot het hoogste ambt in de Evangelische landkerk benoemd werd. Duitsland heeft noodig in den zwaren tijd dien het doorworstelt, dat de positieve elementen die het nog bezit, niet op den achtergrond gedrongen worden. Daarom verbaast en bedroeft het ons, dat de Deutsche Keizer een man met het verleden van Dr. Lahusen tot zulk een verantwoordelijk ambt geroepen heeft.

Het verwondert ons daarom niet, dat uit den boezem der kerk steeds meer stemmen vernomen worden, die ijveren voor lomaking van den hand die de Kerk aan den Staat kluijstert. Op de jaarvergadering der „Ev. Luth. Conferenzen" in Juni te Stuttgart gehouden, hield de bekende gewezen Gen. Sup. Dr. Kaftan een rede, waarin hij de overtuiging uitsprak, dat de Staatskerk niet behouden blijven kan bij de aanstaande democratisering van het staatsleven. De staat had volgens den spreker ook geen zedelijk recht de kerk nog langer aan zijn leiband te houden. Ook heeft „Staatskerkendom" zich overleefd. Wel moet de volkskerk in stand gehouden worden, maar niet tot elken prijs.

De eerste voorwaarde is, dat de volkskerk „kerk" blijft, de tweede, dat zij steeds meer volkskerk wordt. De eerste wordt vervuld, wanneer de belijdenis haar levensregel blijft, de tweede, als in haar het „Staatskerkendom" overwonnen wordt. De door den Staat over de kerk aangematigde macht moet aan de kerk teruggegeven worden; maar de opperhoofdelijkheid van den Staat moet over de kerk blijven, d. w. z. het opzicht, de bescherming en de hulp in het bijzonder op het gemengd gebied van de school.

Het bestuur van de kerk moet de kerk zelf uitoefenen. De op de belijdenis grondveste gemeente, die door het ambt van het Woord verzameld is, heeft zich zelve te regeren. Zij moet zich daarvoor langzamerhand toerusten, door een presbyteriale en synodale kerkorde, het verkrijgen van financiële zelfstandigheid en door voorlichting der gemeenten in het bijzonder harer organen.

Zoo D. Kaftan. Er is veel in zijn woord dat ons aantrekt; alleen begrijpen wij niet, hoe de kerk tot zelfregering komen kan als de opperhoofdelijkheid van den staat over de kerk blijft bestaan. In elk geval blijkt uit de voordracht van den gewezen superintendent, dat men er zich in Duitsland van bewust is, dat, nu op staatkundig gebied groote veranderingen zullen plaats hebben, de landkerk zich heeft voor te bereiden op een crisis die over haar toekomst beslissen zal.

Frankrijk. De *Semaine Religieuse* over een betere verstandhouding tusschen Protestantische Christenen.

Op een poging van den Duitschen hoogleraar Deizmann om de door den oorlog uitgeslagen Protestantische Christenheid weder bijeen te brengen, is door het bekende Fransche blad *Semaine Religieuse* het volgende grandoord: „Wij begrijpen wel, dat zoelang de oorlog met den dag heviger wordt en de staatkundige tegenstelling van twee werelden tot beslissing dringt, zoelang aan het hoofd van Duitsland een regering staat, aan welke elk ambenaar trouw zweeren moet, de predikanten en theologen van dit land zich van verstand of „satisfactie" schuldig meenen te maken, wanneer zij zich met hunne broeders in het buitenland verbinden, om de door hun eigen volk gegeven ermissen te bespreken en te beklagen. Maar zij moeten het volgende verstaan: Zoelang onze geloofsgenooten aan gene zijde van den Rijn niet hunnen plicht erkend en hunne vrijheid heronnen hebben, om de geweldtaden hunns volks te erkennen en te verschuwen, zijn de andere volken moreel gedwongen de wederopfrisching van een internationale overeenstemming tusschen de Protestantische Christenen, tot betere tijden te verschuiven.

De hoogleraar Deizmann had in een schrijven van 26 April vooropgesteld, dat als grondslag om tot een betere verhouding te komen, moest aangenomen worden, niet de veroordeeling van het eigen volk, maar de erkenning, dat men beiderzijds ter goeder trouw was. Ons dunkt dat dit een billijke eisch is. Als wij eens aan onze Engelsche broeders den eisch gingen stellen: Wij kunnen niet met u broederlijk verkeer, of gij moet eerst alle daden van geweld, door uwe regering gepleegd, o. a. aan onze Transvaalsche stamboeders, eerst erkennen en verschuiven hoe zou men daarvoor in Engelsche Christelijke kringen oordeelen?

Zweden. De internationale Christenconferentie voor den vrede verijdeld.

Van de Luthersche aartsbisdommen van Zweden, Noorwegen en Denemarken ging de uitnodiging uit tot het houden eener internationale vredes-conferentie te Upsala, waarbij alle Kerken zouden vertegenwoordigd worden.

Deze zal echter niet gehouden kunnen worden, omdat door verschillende regeringen aan de afgevaardigden geen passen werden verstrekt. Het is wel te betreuren, dat de regeringen die eene internationale socialistische conferentie verijdelden door het weigeren van passen, nu ook eene samenkomst van belijders van den Christus verhoeden bijeen te komen, die wil trachten een eind te maken aan den vervoerenden oorlog.

Maar niet minder bedroevend is het te bemerken, dat met name in Engeland de Council van de Freechurch uitgesproken heeft, dat hij niets te doen wil hebben met de conferentie, op grond dat het onmogelijk is in geestelijke gemeenschap samen te komen met de vertegenwoordigers van Duitsland, wijl het Deutsche volk geen schuld wil belijden voor zijn misdaden. De Congregationalistische Unie, die in Mei i.l. hare algemeene vergadering hield, vond het denkbeeld van het houden eener conferentie echter uitnemend, ofschoon de andere leden zich er sterk tegen verklaarden.

Het komt ons voor dat juist de ouden, die weten wat Engeland in vroegere jaren heeft misdaan, verzoeningsgezind tegenover Duitsland moeten zijn — men denke slechts aan hetgeen Engeland verweren wordt in het bekende boek: „een eeuw van onrecht". Van Christelijke zijde wordt wel toegegeven dat ook Engeland in het verleden heel wat op zijn kerfstok heeft, maar het wischit die zwarte bladzijde uit door nu zoo krachtig op te komen voor het recht; — laat ons er echter bijvoegen, dat dit bewerd werd vóórdat het bekend werd, welke rol Engeland in Rusland en Perzië gespeeld heeft en nog speelt.

Maar met dat al komt er van eene internationale vredesconferentie te Upsala niets. Het zou reeds op zich zelf een groote zaak zijn, indien

belijders des Heeren uit alle oorlogvoerende volken te samen sneekten, dat God onder Zijn slaande hand verootmoediging wilde geven.

N.-Amerika. Alleen de Engelsche taal in de Kerken.

De Gouverneur W. L. Harding van den Amerikaanse staat Iowa heeft eene proclamatie tot zijn burgers gericht, waarin hij aanbeveelt, dat de volgende vier dingen in acht zullen genomen worden:

1. Engelsch behoort en moet de eenige taal zijn bij het onderwijs in publieke, private, kerkelijke en andere dergelijke scholen.

2. Gesprekken in publieke plaatsen, op treinen en over de telefoon behooren in de Engelsche taal te geschieden.

3. Alle publieke toespraken moeten in het Engelsch zijn.

4. Laten zij die de Engelsche taal niet kunnen spreken of verstaan, hun godsdienst thuis uitoefenen.

De twee voornaamste overwegingen, die den Gouverneur er toe gebracht hebben deze proclamatie te doen, de wereld in te zenden, heeft hij in deze bewoordingen uitgedrukt:

„Naardien ons land in oorlog gewikkeld is met buitenlandse naties.

„Naardien geschil gerezen is in gedeelten van dezen staat omtrent het gebruik van vreemde talen".

Verder legt Gov. Harding in deze proclamatie de verklaring af: „Elk persoon wordt vrijheid gewaarborgd God te dienen volgens de inspraak van zijn eigen geweten, maar deze waarborg beschermt hem niet in het gebruik van een vreemde taal, wanneer hij zijne gedachten evengoed in het Engelsch uit kan drukken. Ook geeft deze waarborg den persoon die het Engelsch niet kan spreken, niet het recht om zich van eene vreemde taal te bedienen, indien ook zij doen er toe leidt, in tijd van nationaal gevaar, oneenigheid te verwekken tusschen buren en burgers of den vrede en de rust in eene omgeving te verstoren. Deze handeling uitgevoerd in den geest van vaderlandsheide, schoon voor sommigen ongerijkelijk, komt niet in botsing met hunne constitutionele rechten, en zal vrede en rust schenken te huis, en het land grootelijks sterken in den strijd.

De zegeningen van de Ver. Staten zijn zoo groot, dat eenig ongerief of opoffering gewillig gemaakt behoort te worden ter harer instandhouding."

Of deze proclamatie een dwingend bevel geeft, dat voortaan in de kerken alleen in het Engelsch mag gepredikt en gebeden worden, kunnen wij niet met zekerheid zeggen. Wel vrezen wij het. Immers het Weekblad van Pella keurt de uitvaardiging af en meent, dat zij meer kwaad dan goed doen zal. De (Amerikaansche) *Wachter* zegt er van: „Hoevel wij de zaak billijk beoordeelen dan Pella's Weekblad en anderen, komt het ons toch ook voor, dat de Gouverneur het doel dat hij zich voorstelt, beter bereiken zou, indien aan de gemeenten een behoorlijk tijd van overgang ware gegeven. Al naar omstandigheden van den ouderdom der nedertrekkers, zooveel en zooveel maanden. Nu zoo maar in eens plotseling van taal veranderen, vooral in den godsdienst, dat houdt heel wat in. Men behoort er eenige rekening mede te houden, dat de taal iemand na aan het hart ligt."

Voorts zegt hetzelfde orgaan:

„Over de consideraties, en wat verwacht wordt door de invoering van dezen maatregel, hebben we niets te zeggen. Alleen dit, dat de regering een wijzen stap heeft gedaan met zich met de taalkwestie in te laten. Hier en daar in ons land zijn van die broeiesten, die heimelijk het welzijn van het land benadeelen. Vreemdelingen die in eigen land geen thuis meer hadden en nu op den vrijen bodem van ons goed en gastvrij land meenen te mogen doen, waarin zij elders verhindert werden. In de groote steden treft men wijken aan, uitsluitend bewoond door vroegere bewoners van Boheme, Polen, Italië of andere landen. Die menschen blijven in hunne afzondering een vreemd element in Amerika. Het is alleszins recht dat het zulke menschen aan het verstand gebracht wordt, dat ze in Amerika zijn, en de belangen hebben te bevorderen van dit land, dat hen welwillend heeft ontvangen en in welks welstand zij genieten."

En nu twijfelen we gansch niet aan de goede bedoeling van den Gouverneur van Iowa, maar het is voor ons wel de vraag, of hij voorzichtig heeft gedaan met de proclamatie zonder eenige voorbereiding uit te vaardigen."

Wij vinden deze verdediging zeer zwak en houden het er voor, dat het 't streven is om het den Nederlanders en Duitschers, door de *Wachter* niet genoemd, in de nieuwe wereld moeilijk te maken. Het is waar dat tal van Italiaansche anarchisten in N.-Amerika gebleken zijn een pest te wezen. Doch of het tot hunne bekeering zal leiden, wanneer Godsdienst-oefeningen niet in het Italiaansch, maar in het Engelsch, zoo zij deze nog bijwonen, gehouden worden, is sterk te betwijfelen. En of Hollanders en Duitschers, als hunne leeraars genooddacht worden in het Engelsch te prediken, daarom meer voor hun nieuw vaderland zullen gaan voelen, is ook de vraag. Het tegenovergestelde kon wel eens het geval zijn.

Wij vrezen dat de Gouverneur van Iowa zijn proclamatie uitvaardigde tot snuiking van het Deutsche element, doch kunnen niet gelooven dat de genomen maatregel de uitwerking hebben zal die men er zich van voorstelt. Gewoonlijk werken dwangmaatregelen als door den Gouverneur van Iowa werden voorgeschreven, het tegenovergesteld uit van wat zij bedoelen. Ten tijde der Fransche overheersching in Nederland werd den predikanten voorgeschreven om bij de Godsdienst-oefening te bidden voor Napoleon, maar de haat dien men hem toedroeg, is er niet door verminderd.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

EN DAN?

De koning van Epirus,
Zat Pyrrhus, jong en fier,
Tot met zijn vriend en raadsheer
Aan d'oever der rivier.

Toen sprak de jonge koning:
„Mijn beeld zie 'k in dien vloed:
Steeds wordt hij voortgedreven;
Alzoo mijn lust en moed."

„Ik wil de wereld winnen,
Haar winnen met mijn zwaard.
'k Neem eerst het schoon Theessaalje;
Voorwaart een zege waard."

„En dan? zoo vroeg de raadsheer.
„Dan wend ik mij naar 't Zuid,
Naar 't land der oude Grieken,
En keer met roem en buit."